

1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare

Härigenom föreskrivs att 11 § lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Arbetsförmedlingen ska tillhandahålla ett eller flera valfrihetssystem som ger nyanlända rätt att välja en av Arbetsförmedlingen godkänd och kontrakterad leverantör av tjänster som anges i 12 § (etableringslots). Arbetsförmedlingen behöver inte tillämpa samma valfrihetssystem för alla nyanlända.

Föreslagen lydelse

11 §

Om Arbetsförmedlingen bedömer att det är lämpligt, får den tillhandahålla ett eller flera valfrihetssystem där den nyanlände får välja en sådan godkänd och kontrakterad leverantör av tjänster som anges i 12 § (etableringslots). Arbetsförmedlingen behöver inte tillämpa samma valfrihetssystem för alla nyanlända.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2015.

1.2 Ändrade förutsättningar i valfrihetssystemet för etableringslotsar

Förslag: Etableringslagens krav att Arbetsförmedlingen ska tillhandahålla ett eller flera valfrihetssystem för nyanlända ändras till att om Arbetsförmedlingen bedömer att det är lämpligt, får den tillhandahålla ett eller flera valfrihetssystem där den nyanlände får välja en godkänd och kontrakterad etableringslots. Ändringen ska träda i kraft den 1 juli 2015.

Gällande rätt och bakgrund till förslaget

Den 1 december 2010 reformerades mottagandet av nyanlända invandrare genom införandet av lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare (prop. 2009/10:60, bet. 2009/10:AU7, rskr. 2009/10:208). Syftet med etableringsreformen är att underlätta och påskynda nyanländas etablering i samhället genom framför allt etablering på arbetsmarknaden. Staten fick genom Arbetsförmedlingen det samordnande ansvaret för vissa nyanländas etablering, och det lanserades nya arbetsförberedande insatser. En sådan ny arbetsförberedande insats var etableringslots. Etableringslots erbjuds de nyanlända invandrare som skrivs in på Arbetsförmedlingen och som har rätt till en etableringsplan. Syftet är att etableringslotsen ska ge de nyanlända professionellt stöd så att de kan etablera sig i arbets- och samhällslivet. Etableringslotsen är en kompletterande aktör, det vill säga en privat aktör som Arbetsförmedlingen anlitar för leverans av vissa kompletterande arbetsförmedlingstjänster. Enligt 11 § lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare ska Arbetsförmedlingen tillhandahålla ett eller flera valfrihetssystem som ger nyanlända rätt att välja en av Arbetsförmedlingen godkänd och kontrakterad leverantör av tjänster, en s.k. etableringslots. Av andra meningen i 11 § framgår att Arbetsförmedlingen inte behöver tillämpa samma valfrihetssystem för alla nyanlända.

Brister i valfrihetssystemet för etableringslotsar

Flera utvärderingar har gjorts av etableringsreformens effekter och resultat. Gemensamt för dessa är att de pekat på flera och allvarliga brister i användningen av valfrihetssystemet för etableringslotsar. Riksrevisionen har i rapporten Etableringslotsar – fungerar länken mellan individen och arbetsmarknaden? (RiR 2014:14) pekat på att tjänsten etableringslots har en för bred utformning i förhållande till omfattningen av tjänsten, vilket har bidragit till ett för lågt arbetsmarknadsfokus. De nyanländas behov av socialt stöd har enligt Riksrevisionen blivit underordnat och behovet av arbetsmarknadsrelaterat stöd har inte uppfyllts i tillräckligt hög utsträckning. Riksrevisionen påtalar även målet med valfrihetssystemet riskerar att inte uppnås eftersom de nyanlända har begränsade förutsättningar att skaffa kunskap om olika lotsalternativ för att kunna göra ett välinformerat val av etableringslots.

Riksrevisionen pekar även på att det framkommit att de nyanlända lockas med gåvor och förmåner vid val av etableringslots, vilket kan styra deras val. Mot bakgrund av detta och med hänvisning till att antalet utträden ur valfrihetssystemet är lågt bedömer Riksrevisionen att syftet med valfrihetssystemet troligen inte uppnås.

Liksom Riksrevisionen har Statskontoret betonat att nyanlända har svårt att göra faktabaserade och oberoende val och att etableringslotsarna endast i begränsad utsträckning utför de tjänster som efterfrågas i beställarens förfrågningsunderlag samt att tillsyn och kontroll av etableringslotsarnas verksamhet inte bedrivs i tillräcklig omfattning (Etableringen av nyanlända en uppföljning av myndigheternas genomförande av etableringsreformen 2012:22).

Arbetsförmedlingen har uppgett att marknadens och valfrihetssystemets kvalitetshöjande konkurrens har uteblivit. Eftersom tjänsten ska erbjudas samtliga nyanlända och leverantörer inte kan neka att ta emot en deltagare, finns det enligt Arbetsförmedlingen incitament för leverantörer att erbjuda en generell och bred tjänsteinriktning. Detta har bidragit till en begränsad tjänstedifferentiering och mångfald, vilket påverkat den nyanländes valfrihet negativt (Åtterrappport 1 november 2013 A/2013/1801/IU).

Den 20 februari 2015 avslutade Arbetsförmedlingen sina avtal med etableringslotsar. Arbetsförmedlingen motiverade sitt beslut med att säkerhet och kvalitet inte längre kunde garanteras med hänvisning till den eskalering av klagomål som hänför sig till oegentlig eller rent av brottslig verksamhet inom etableringslotstjänsten. Beslutet innebär att samtliga kontrakterade leverantörers avtal, på samtliga verksamhetsställen, har sagts upp.

Skälen för förslaget

Arbetsförmedlingen ska, enligt lag, tillhandahålla ett valfrihetssystem för etableringslotsar. Ett dåligt fungerande valfrihetssystem med etableringslotsar motverkar syftet med etableringsinsatserna och riskerar att undergräva legitimiteten för etableringsuppdraget. Det finns därför skäl att ändra det krav som ställs på Arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingen bör inte, som enda alternativ, vara skyldig att använda ett valfrihetssystem som uppvisat betydande brister. Regleringen om valfrihetssystem i etableringslagen bör därför ändras. Arbetsförmedlingen föreslås att i de fall det bedöms lämpligt, få tillhandahålla ett eller flera valfrihetssystem där den nyanlände får välja en godkänd och kontrakterad etableringslots. Mot bakgrund av de stora brister som uppdragats när det gäller etableringslotsarna är det angeläget att ändringen i lagen kan träda i kraft så snart som möjligt. Ändringen i lagen bör därför träda i kraft den 1 juli 2015. Något behov av övergångsbestämmelser finns inte.

Regeringen har i budgetpropositionen för 2015 aviserat en översyn om rätten till etableringslots.

Konsekvenser

Förslaget innebär att om Arbetsförmedlingen bedömer det lämpligt, får den tillhandahålla ett eller flera valfrihetssystem som ger nyanlända möjlighet att välja en godkänd och kontrakterad leverantör av tjänster, en s.k. etableringslots.

I januari 2015 hade cirka 32 500 nyanlända en etableringslots, vilket innebär att cirka 80 procent av alla nyanlända som har rätt till en etableringslots idag tar del av insatsen. Något färre kvinnor än män utnyttjar rätten att ta stöd av en etableringslots.

I Arbetsförmedlingens valfrihetssystem för etableringslotsar kan en anställd lots hos en leverantör handleda högst 30 nyanlända samtidigt. Detta innebär att ett upphörande av valfrihetssystemet för etableringslotsar får konsekvenser för cirka 1 000 enskilda lotsar. Egenföretagare och småföretag skulle troligen beröras särskilt, då cirka 60 procent av lotsmarknaden utgörs av leverantörer med färre än 50 anställda.

Flertalet av etableringslotsarna är leverantörer inom andra av Arbetsförmedlingens upphandlade tjänster och utbildningar. För de etableringslotsar som inte levererar andra tjänster och utbildningar för Arbetsförmedlingen kan konsekvenserna av ett upphörande av valfrihetssystemet för etableringslotsar bli betydande. Under 2014 utgick cirka 600 miljoner i ersättning till etableringslotsar.

För Arbetsförmedlingen skulle ett upphörande av tillhandahållandet av ett valfrihetssystem för etableringslotsar på kort sikt innebära en utökad administration, bland annat eftersom alla beslut om etableringslots skulle behöva avbrytas. Det finns en risk att arbetsbelastningen för arbetsförmedlare under den nyanländes initiala etablering kan öka något, eftersom det under denna period kan uppstå ett behov av kompletterande socialt och praktiskt stöd.

På längre sikt skulle ett upphörande medföra att administration i form av uppföljning och handläggning av lotsärenden frigörs från arbetsförmedlaren.

Den nyanlända träffar sin lots under cirka tre timmar per månad. Enligt uppgifter från Arbetsförmedlingen kan den nyanländes behov av ett arbetsmarknadsnära lotsstöd tillgodoses via Arbetsförmedlingens befintliga tjänsteutbud. Föreslagen lagändring ger Arbetsförmedlingen möjlighet att själv avgöra när och hur kompletterande arbetsförmedlingstjänster motsvarande tjänsten etableringslots kan tillhandahållas, vilket skapar en större flexibilitet i hur kompletterande arbetsförmedlingstjänster till den nyanlända kan utformas.

Förslaget bedöms inte ha betydelse för jämställdheten mellan kvinnor och män. Förslaget bedöms inte ha några miljökonsekvenser.

Regeringen återkommer om de ekonomiska konsekvenserna för Arbetsförmedlingen.

1.3 Författningskommentar

11 §

Övervägandena behandlas i avsnitt 1.2.

I paragrafen anges att om Arbetsförmedlingen bedömer att det är lämpligt, får den tillhandahålla ett eller flera valfrihetssystem där den nyanlände får välja en godkänd och kontrakterad leverantör av tjänster, en s.k. etableringslots.

Ändringen innebär att Arbetsförmedlingen inte längre är skyldig att tillhandahålla ett valfrihetssystem för etableringslotsar. Arbetsförmedlingen får i det enskilda fallet bedöma om det är lämpligt att tillhandahålla ett valfrihetssystem.